

Cornus mas

Zadenspecialist Niels Dictus

Over zaden & pluggen

We staan er amper meer bij stil, maar elke plant begint met zaad. Gezond zaad. Niels Dictus is specialist als het om zaden gaat. Hij behandelt ze op zo'n manier dat kiemen gegarandeerd is. Daarna levert hij ze aan kwekers én zelf kweekt hij een deel op tot zogenaamde plugplanten. Een kijkje in de kraamkamer van planten.

TEKST EN FOTOGRAFIE EMIEL VAN DEN BERG

Niels Dictus is de vierde generatie kwekers. Overgrootvader had een kwekerij waar hij planten kweekte uit zelf verzameld zaad, Niels' grootvader volgde hem op en vader Jan nam het bedrijf, samen met zijn broers, weer van zijn vader over. Jan veranderde wel langzaam van inzicht. Verzamelen van zaad en dat selecteren en voorbehandelen, nam volgens hem zoveel tijd in beslag dat hij steeds vaker dacht dat dat beter door specialistische bedrijven gedaan zou kunnen worden. Zo kwam zoon Niels uiteindelijk op het idee om zich enkel op het aanbieden van gezonde, kiemkrachtige zaden te storten. Een specialisme dat tot dan toe amper bekend was. Daarnaast kweekt hij ook plugplanten; stevig ontwikkelde zaailingen met een goed ontwikkeld wortelgestel.

STRATIFICEREN

Stratificeren heet het specialisme om geogste zaden zo te behandelen dat ze kiemklaar zijn af te leveren. Vader Jan noemde het altijd al een specialistisch onderdeel van de kwekerij en benadrukte dat daar veel kennis voor nodig is. Jan merkte dat hoevel zaad de start van de opkweek is, dit bij kwekers budgettair gezien vaak de sluitpost vormt. Niels: 'Kwekers nemen amper de tijd om zaad een goede behandeling te geven, zodat het kiempercentage

Het zaad van *Fraxinus excelsior* krijgt een warmte- en daarna een koudebehandeling waardoor de embryo's in de zaden zich gaan ontwikkelen. In geopende zaden is dan te zien of deze vitaal zijn.

Bij *Magnolia kobus* bevinden de bessen zich in een opdrogende bolster. In de bessen zitten de zaden die gevoed worden via een navelstreng die verbonden is met de bolster. Belangrijk is om de bessen niet te laten indrogen om verlies van kiemkracht te voorkomen.

Na de warmtebehandeling breekt het zaad van *Prunus spinosa* makkelijk open waardoor het embryo, geheel in tact, goed zichtbaar wordt. Meestal gaat het om één embryo, in dit geval zitten er twee; een tweeling.

De kersen van *Prunus avium* worden vers geoogst en gegeten. De pitten die Niels ontvangt, gaan eerst een aantal dagen in water en daarna in een bed met turfmoel. In het nat gemaakte turfmoel krijgen de zaden hun warmtebehandeling. Daarna, in oktober, kan wordt uitgezaaid op een zaaibed, moeder natuur zorgt voor de benodigde koudebehandeling.

Deze beukenootjes krijgen eerst een koudebehandeling en pas als de zaden belemaal uit zijn gestratificeerd, kan Niels de uiteindelijke kwaliteit goed inschatten. Daarvoor worden steekproefsgewijs enkele zaden doormidden gesneden.

De zaden van de eik krijgen een koudebehandeling in turfmoel. Slechte zaden drogen zo eerder dan goede zaden. Wanneer de zaden daarna in ton met water worden gedaan, komen die slechte zaden vanzelf bovendrijven.

Crataegus monogyna

meestal onvoorspelbaar is. Veel kwekers hebben niet in de gaten wat het effect is van een juiste voorbereiding, wat ze met goed behandeld zaad kunnen bereiken.' Niels noemt als voorbeeld een betere en gelijkmatigere opkomst, wat als resultaat heeft dat de verdere teelt zich veel makkelijker ontwikkelt. Omdat vader Jan altijd het belang benadrukte van goed, kiemkrachtig zaad, besloot Niels zich daar helemaal op te gaan richten: Niels pakte het specialisme op waar Jan altijd naar op zoek is geweest. Het bedrijf van Niels, Tenax Tree-Plugs & Seeds, is uniek in zijn soort, specialistische kennis en kwaliteit staan centraal. 'Veel collega's zijn zaadhandelaren en dat is ook precies wat ze doen. Ze verzamelen

zaden en verkopen dat aan kwekers. Ik ga verder, ik bied zaden aan die geschoond zijn. Die afhankelijk van de plantsoort een koude- en/of warmtebehandelingen hebben gehad, al dan niet onder vochtige omstandigheden. Zaden die bij aflevering kiemklaar zijn. Ze kunnen meteen gezaaid worden waarbij het kiemresultaat gegarandeerd hoog ligt.'

OLIJVENPIT

Het heeft even geduurd voordat Niels kwekers kon overtuigen om bij hem zaad te kopen. Niet altijd wordt het belang van zijn specialisme ingezien. Soms is dat ook bescheiden. Niels noemt als voorbeeld *Betula pendula*. Zaad van deze boom kiemt makkelijk, nadat het vooraf 24 uur in water heeft gelegen. Vervolgens heeft het alleen nog warmte en vocht nodig en dan kiemt het vanzelf, afhankelijk van diverse omstandigheden kan dat wel 2 tot 3 weken duren. 'Ik leg het zaad ook altijd eerst 24 uur in water, maar geef het direct daarna een koudebehandeling van 4 tot 6 weken, dan gaat de kiemsnelheid omhoog. Mijn zaad kiemt dan binnen 1 week.' Die twee weken winst beperken volgens hem de schaderisico's. Hoe eerder het zaad ontkiemt, hoe beter. Hevige regenval tijdens een onweersbui bijvoorbeeld kan behoorlijke schade geven. 'Daarnaast hebben mijn behandelde zaden ook een beter kiemingspercentage en is de opkomst vrijwel gelijktijdig. Wat ik doe is ontzorgen.'

Betula pendula is dus een makkelijke kiemer, lastiger wordt het bij bijvoorbeeld zaad van *Cornus mas*. De bes wordt geoogst in augustus en september. Essentieel is om vers te oogsten zodat het zaad ook vers is.

De bes van *Cornus mas* wordt geoogst in augustus en september. Na het plukken worden de zaden meteen geschoond, van het vruchtvlees ontdaan. In de winter gaan de zaden dan de koeling in, in voorjaar en zomer is er warmte nodig en na nog een winter koelcel is het zaad kiemklaar.

Zaad van *Halesia carolina*. In vitaal zaad dat met de snoeischaar is doorgeknijpt, is duidelijk het witte embryo te zien.

Taxus baccata

Dat zaad is het best te omschrijven als een harde pit, vergelijkbaar met de pit in een olijf. In zo'n harde pit zit vaak één embryo, soms twee. Na het verzamelen van de bessen worden de zaden meteen geschoond, van het vruchtvlees ontdaan. 'Rond oktober komt het bij mij binnen en dan starten wij de behandeling.' In de winter gaan de zaden de koeling in, vanaf het voorjaar is er warmte nodig en gaan de zaden bijvoorbeeld de kas in waarbij moeder natuur de temperatuur zelf bepaalt. Na weer een winter koelcel levert Niels uit. Het eerst nog keiharde zaad, wie het tussen zijn tanden wil openen breekt die gegarandeerd, is nu helemaal zacht. 'Het opent zich vanzelf, het kiemen kan beginnen.'

WEERSOMSTANDIGHEDEN

Uiteraard hebben de weersomstandigheden veel invloed op het werk van Niels. Het afgelopen jaar met de warmste zomer ooit gemeten is een mooi voorbeeld. 'Hoe de moederplant de zaden aflevert, is lastig in te schatten. Dat merken we pas later. Ik ben benieuwd of alle zaden van dit jaar nakomelingen geven. Ik denk overigens van wel, maar het kan best zijn dat ik in het voortraject lichte beschadigingen tegenkom. Maar, ik kan niets anders doen dan gewoon beginnen.'

Niels benadrukt dat het oogsten van zaden ook een belangrijke factor is. Ook daar kunnen dingen misgaan. Bijvoorbeeld wanneer geplukte bessen te lang in een emmer of zak blijven liggen. Dan kan broei ontstaan en uiteindelijk rot. Zaad oogsten vraagt vanaf het begin aandacht en zaadoogsters spelen een belangrijke taak rol. Die moeten er op letten of de zaden van goede kwaliteit zijn. Bij noten, bijvoorbeeld de beukenoot, is het goed om steekproefsgewijs de huls te breken. 'Dan zie je of alles aanwezig is. De kiem moet voor in de punt zitten en ook de lobblaadjes, de eerste blaadjes die straks boven de grond komen, moeten aanwezig zijn. En je moet ook kijken naar het dunne vel over het embryo, dat mag niet beschadigd zijn.' Ook aan de kleur van de buitenkant is te zien of het zaad van goede kwaliteit is.

Hoe doe je dat selecteren bij hele kleine zaden? 'Die laten we in water opzwellen om te kunnen zien of ze van binnen wit, ofwel vitaal, zijn. Je kunt ze ook steekproefsgewijs 48 uur lang bij 30° C in een bepaalde vloeistof leggen. Alle levende embryo's kleuren dan rood.'

Niels zaait van eigen zaad klein plantmateriaal in pluggen. Gemakkelijk voor de kweker voor wie het bewerkelijke zaaibed daarmee overbodig wordt. 'Zo'n 20 jaar geleden waren pluggen nog taboe, dat stond nog in de kinderschoenen. Tegenwoordig is dat wel anders, de technieken zijn verbeterd.'

Niels Dictus

